

РОЛЬ ПРОФСПІЛКОВИХ ОРГАНІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ОРГАНІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

THE ROLE OF TRADE UNION BODIES IN THE ACTIVITIES OF PENITENTIAL BODIES AT THE MODERN STAGE

Білак Н.І., к.ю.н.,
керівник АО «Світло»

Стаття присвячена дослідженню ролі профспілкових органів у діяльності пенітенціарних органів на сучасному етапі. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення прав та законних інтересів працівників пенітенціарних органів, підвищення рівня довіри суспільства до пенітенціарної системи, а також необхідністю реформування пенітенціарної системи України відповідно до європейських та міжнародних стандартів.

У статті проаналізовано основні функції профспілкових органів у пенітенціарній системі, такі як захист трудових прав працівників, участь у колективних переговорах з роботодавцем, контроль за дотриманням законодавства про працю, сприяння покращенню умов праці та соціальному захисту працівників. Розглядаються проблеми, що виникають у процесі діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі, такі як недостатня активність членів профспілок, обмеженість повноважень профспілкових органів, вплив адміністративного ресурсу на діяльність профспілок. Особлива увага приділяється аналізу нормативно-правової бази, що регулює діяльність профспілкових органів у пенітенціарній системі.

Досліджено основні повноваження та форми взаємодії профспілкових органів з роботодавцем. На основі проведеного дослідження зроблено висновки про необхідність підвищення ефективності діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі шляхом удосконалення нормативно-правового регулювання, підвищення рівня кваліфікації членів профспілок та забезпечення їх незалежності. Наведено позитивний досвід функціонування Первинної профспілкової організації працівників територіальних органів Міністерства юстиції України щодо її активної участі у захисті прав працівників в судовому порядку та впливу на формування кадрової політики в пенітенціарних органах.

Запропоновано конкретні рекомендації щодо удосконалення діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі, спрямовані на забезпечення захисту прав працівників, покращення умов їх праці та сприяння реформуванню пенітенціарної системи України.

Ключові слова: профспілкові органи, роботодавець, колективний договір, працівники, права, гарантії, обов'язки, пенітенціарні органи.

The article is devoted to the study of the role of trade union bodies in the activities of penitentiary bodies at the present stage. The relevance of the topic is due to the need to ensure the rights and legitimate interests of employees of penitentiary bodies, increase the level of public trust in the penitentiary system, as well as the need to reform the penitentiary system of Ukraine in accordance with European and international standards.

The article analyzes the main functions of trade union bodies in the penitentiary system, such as protecting the labor rights of employees, participating in collective bargaining with the employer, monitoring compliance with labor legislation, promoting the improvement of working conditions and social protection of employees. The problems that arise in the process of the activities of trade union bodies in the penitentiary system are considered, such as insufficient activity of trade union members, limited powers of trade union bodies, the impact of administrative resources on the activities of trade unions. Special attention is paid to the analysis of the regulatory framework that regulates the activities of trade union bodies in the penitentiary system.

The main powers and forms of interaction of trade union bodies with the employer are studied. Based on the conducted research, conclusions are drawn about the need to increase the efficiency of the activities of trade union bodies in the penitentiary system by improving regulatory and legal regulation, increasing the level of qualification of trade union members and ensuring their independence. The positive experience of the functioning of the Primary Trade Union Organization of Employees of Territorial Bodies of the Ministry of Justice of Ukraine is presented in terms of its active participation in the protection of employees' rights in court and its influence on the formation of personnel policy in penitentiary bodies.

Specific recommendations are proposed to improve the activities of trade union bodies in the penitentiary system, aimed at ensuring the protection of employees' rights, improving their working conditions and promoting the reform of the penitentiary system of Ukraine.

Key words: trade union bodies, employer, collective agreement, employees, rights, guarantees, obligations, penitentiary bodies.

Станом на теперішній час, система органів, діяльність яких спрямована на виконання кримінальних покарань та попереднє ув'язнення не в повній мірі відповідає принципам гуманізму і поваги до прав і свобод людини. Це має прояв у таких детермінантах: неузгодженість у підпорядкуванні органів виконання покарання загальноприйнятому підходу до європейських стандартів, низька мотивація персоналу установ виконання покарань, відсутність належної взаємодії з громадськістю. Актуальність вирішення означених проблем посилилась з обранням Україною курсу на вступ до Європейського Союзу. На потребу формування оновленої моделі пенітенціарної системи вказує законопроект [1], зміст якого спрямовано як на реформування системи органів кримінально-виконавчої служби та підприємств, установ виконання покарань, так і перезавантаження Державної кримінально-виконавчої служби України в цілому.

За таких умов, важливого значення набуває теоретичне осмислення ролі профспілкових органів у діяльності пенітенціарних органів на сучасному етапі. Досліджен-

ням проблематики функціонування органів державної влади в цілому займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: В.Б. Авер'янов, І.Г. Богатирьов, А.В. Кирилюк, В.В. Коваленко, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Р.С. Мельник, Г.О. Радов, О.П. Хамходера, С.Я. Фаренюк, Д.В. Ягунов та інші. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, яких присвячено питанням діяльності органів державної кримінально-виконавчої служби, визначення ролі профспілкових органів у діяльності пенітенціарних органів на сучасному етапі є мало-дослідженими у науці, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Пенітенціарна система України, як і будь-яка інша сфера державного управління, потребує постійного вдосконалення та адаптації до сучасних викликів. Одним із важливих інструментів забезпечення відкритості та прозорості пенітенціарних органів є діяльність профспілкових організацій. Їх роль у діяльності пенітенціарних органів на сучасному етапі можна визначити через призму таких факторів:

1) необхідність сприяння захисту прав та законних інтересів працівників пенітенціарних органів;

2) підвищення рівня довіри суспільства до пенітенціарної системи шляхом забезпечення зворотного зв'язку між суспільством та пенітенціарними органами;

3) залучення працівників до процесу прийняття рішень шляхом прийняття участі у розробці та обговоренні нормативно-правових актів, що стосуються пенітенціарної системи;

4) запобігання корупції та іншим правопорушенням шляхом здійснення громадського контролю за діяльністю пенітенціарних органів;

5) сприяння покращенню умов праці працівників пенітенціарних органів.

В умовах реформування пенітенціарної системи, роль профспілкових організацій набуває особливого значення, адже ці інституції є важливим інструментом забезпечення відкритості та прозорості діяльності пенітенціарних органів, а також сприяють підвищенню рівня довіри суспільства до цієї системи.

Розкриваючи роль профспілкових організацій у формуванні державної політики у пенітенціарній сфері, слід вказати, що засади формування профспілкових організацій регламентовано Конституцією України [2] та Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [3]», Кодексом законів про працю України [4], Законом України «Про колективні договори та угоди» [5] та інші нормативно-правові акти.

Серед основних функцій профспілкових органів у пенітенціарній системі слід віднести:

- 1) захист трудових прав працівників;
- 2) участь у колективних переговорах з роботодавцем;
- 3) контроль за дотриманням законодавства про працю;
- 4) сприяння покращенню умов праці та соціальному захисту працівників та ін.

Розкриваючи основні повноваження профспілкових органів, слід вказати, що профспілки уповноважені представляти інтереси працівників у відносинах з роботодавцем, домагаючись дотримання трудового законодавства, колективних договорів та інших нормативних актів, в тому числі й у судовому порядку, а також надавати юридичну допомогу працівникам у вирішенні трудових спорів та захисті їх прав у суді. Втім нажалі ця практика є в більшій мірі винятком, чим правилом. Як приклад наведемо адміністративні справи: за позовною заявою Первинної профспілкової організації працівників територіальних органів Міністерства юстиції України в інтересах ОСОБА_1 до Державної установи «Херсонський слідчий ізолятор» про визнання протиправним та скасування наказу про звільнення, поновлення на посаді та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу (420/3837/23) [6]; за позовною заявою Первинної профспілкової організації працівників територіальних органів Міністерства юстиції України в інтересах ОСОБА_1 до Міністерства юстиції України, Південного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції про визнання протиправним та скасування наказу Міністерства юстиції України від 01.11.2021 року №2614/к «Про звільнення», поновлення позивача на посаді заступника начальника Південного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції з питань дотримання прав засуджених та осіб, узятих під варту з 03 грудня 2021 року, стягнення з Південного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції на користь позивача середній заробіток за час вимушеного прогулу з 03 грудня 2021 року по день ухвалення рішення задоволено (справа 540/92/22) [7].

Окрім цього, профспілки беруть участь у розробці та укладанні колективних договорів, що регулюють умови

праці, оплати праці, соціальні гарантії та інші питання, що стосуються працівників. На рівні колективних договорів може бути передбачено додаткові гарантії, наприклад виплата за науковий ступінь.

Важливим повноваженням профспілки є здійснення громадського контролю за дотриманням роботодавцем трудового законодавства, правил охорони праці та інших нормативних актів. У випадках порушення трудових прав працівників профспілки мають право організовувати та проводити страйки з метою захисту інтересів працівників.

Щодо форм взаємодії профспілкових органів з роботодавцем, виокремимо:

1) колективні переговори, як основну форму взаємодії, в ході якої профспілки та роботодавець обговорюють та узгоджують умови колективного договору;

2) консультації та переговори, що проводяться між профспілками та роботодавцем з питань, що стосуються трудових відносин, умов праці, оплати праці та інших питань;

3) участь у комісіях та робочих групах, створених для вирішення питань, що стосуються трудових відносин;

4) громадський контроль за дотриманням роботодавцем трудового законодавства, правил охорони праці та інших нормативних актів;

5) страйки та інші форми протесту, що можуть проводитись у випадках порушення трудових прав працівників;

6) судове представництво інтересів працівників у суді у випадках порушення їх трудових прав.

Таким чином наразі сформовано доволі широкі можливості для взаємодії профспілкових органів з роботодавцем. Водночас існує ряд невирішених проблем, що виникають у процесі діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі, серед яких виокремимо:

1) недостатня активність членів профспілок. Як правило діяльність профспілок є формальною та зводиться до вирішення внутрішньо-організаційних питань, таких як надання матеріальної допомоги працівникам, які хворіють, або ж організації святкування Дня Св. Миколая та інших державних свят;

2) фактична обмеженість повноважень профспілкових органів. Де юре профспілки наділені доволі широкими повноваженнями, де факто більшість повноважень не реалізуються через їх обмеженість зі сторони роботодавця;

3) залежність членів керівних органів профспілки від адміністрації пенітенціарного органу, оскільки як правило членами профспілок є діючі працівники пенітенціарного органу.

З огляду на що пропонуємо рекомендації щодо удосконалення діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі, спрямовані на забезпечення захисту прав працівників, покращення умов їх праці та сприяння реформуванню пенітенціарної системи України, серед яких:

1) підвищення рівня правової грамотності членів профспілок шляхом організації регулярних навчань та семінарів з питань трудового законодавства, прав та обов'язків працівників, процедури колективних переговорів та вирішення трудових спорів;

2) посилення контролю за дотриманням трудових прав працівників шляхом проведення систематичних перевірок умов праці, дотримання графіків роботи, оплати праці, надання відпусток та інших соціальних гарантій;

3) активна участь у колективних переговорах з роботодавцем з метою включення до колективного договору положень, що покращують умови праці, підвищують заробітну плату, забезпечують соціальний захист працівників та їх сімей;

4) забезпечення незалежності профспілкових органів шляхом запобігання втручанню адміністрації в діяльність профспілок, забезпечення фінансової незалежності профспілок, захист членів профспілок від дискримінації та переслідувань;

5) розширення повноважень профспілкових органів шляхом надання профспілкам права вето на рішення адміністрації, що порушують трудові права працівників, права брати участь у службових розслідуваннях;

6) залучення молоді до профспілкової діяльності шляхом проведення інформаційної кампанії серед молодих працівників, створювати молодіжні секції в профспілках, залучати молодь до участі в профспілкових заходах;

7) взаємодія з громадськими організаціями та ЗМІ шляхом налагодження співпраці з правозахисними організаціями, громадськими радами, засобами масової інформації для підвищення ефективності захисту прав працівників та інформування суспільства про проблеми пенітенціарної системи.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що основними функціями профспілкових органів у пенітенціарній системі є: захист трудових прав працівників, участь у колективних переговорах з роботодавцем, контроль за дотриманням законодавства про працю, сприяння покращенню умов праці та соціальному захисту працівників. Розглянуто проблеми, що виникають у процесі діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі, такі як недостатня

активність членів профспілок, обмеженість повноважень профспілкових органів, вплив адміністративного ресурсу на діяльність профспілок. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правової бази, що регулює діяльність профспілкових органів у пенітенціарній системі.

Досліджено форми взаємодії профспілкових органів з роботодавцем. На основі проведеного дослідження зроблено висновки про необхідність підвищення ефективності діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі шляхом удосконалення нормативно-правового регулювання, підвищення рівня кваліфікації членів профспілок та забезпечення їх незалежності. Наведено позитивний досвід функціонування Первинної профспілкової організації працівників територіальних органів Міністерства юстиції України щодо її активної участі у захисті прав працівників в судовому порядку та впливу на формування кадрової політики в пенітенціарних органах.

Запропоновано конкретні рекомендації щодо удосконалення діяльності профспілкових органів у пенітенціарній системі, спрямовані на забезпечення захисту прав працівників, покращення умов їх праці та сприяння реформуванню пенітенціарної системи України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект Закону про пенітенціарну систему № 5293 від 22.03.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. № 1045. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
5. Про колективні договори та угоди: Закон України від 01.07.1993 р. № 3356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>
6. Ухвала Одеського окружного адміністративного суду від 03 травня 2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110612239>
7. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 22 березня 2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109719431>